

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Михайлов В.О.

старший викладач кафедри «Правосуддя»

Київської державної академії водного транспорту

ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного

В запропонованій статті автор проаналізував стан теоретичної і методичної розробки питань, що стосуються удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів.

В предлагаемой статье автор проанализировал состояние теоретической и методической разработке вопросов, касающихся совершенствования техника криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступлений.

In this article the author has analyzed the status of the development of theoretical and methodological issues related to improving forensic equipment to ensure the disclosure and investigation of crimes.

Ключові слова: техніко-криміналістичні засоби, розкриття та розслідування злочинів, слідчі дії, автоматизація інформаційних систем.

Держава, поклавши на правоохоронні органи задачу боротьби зі злочинністю, надало їм також визначені засоби для її здійснення. Ці засоби підрозділяються на три основні групи: правові, оперативно-розшукові, науково-технічні.

До правових засобів відносяться різні передбачені кримінально-процесуальним законом слідчі й інші дії, спрямовані на встановлення складу злочину, виявлення підозрюваних і встановлення їхньої винності, вивчення обставин, що сприяють здійсненню злочинів. Застосування процесуальних засобів покладено на слідчого, прокурора і суд. Процесуальні засоби серед інших засобів боротьби зі злочинністю займають чільне положення. Без застосування цих засобів розслідування взагалі неможливе. Велике значення в боротьбі зі злочинністю мають оперативно-розшукові засоби. Але неможливо недооцінювати значення в боротьбі зі злочинністю техніко-криміналістичними засобами. Вони широко використовуються при огляді місця події, обшуку, слідчому експерименті, інших слідчих дій, а також оперативно-розшукових заходах. Їхнє застосування значне підвищує їхню ефективність і тому задача правоохоронних органів зводиться до того, щоб усі ці засоби використовувалися комплексно. Тільки при цьому умові можуть бути досягнуті серйозні успіхи в розкритті злочинів і викритті злочинців.

Тема присвячена тільки одній з груп названих засобів - техніко-криміналістичним. Цей вибір обумовлений їх зростаючою значимістю в боротьбі зі злочинністю, постійним розширенням арсеналу, наявністю серйозних недоліків в організації їхнього впровадження і використання.

Значення техніко-криміналістичних засобів у підвищенні результативності багатьох слідчих дій дуже важливе. Тільки завдяки їм представляється можливим виявлення невидимих і мало видимих слідів пальців, мікрооб'єктів, знарядь здійснення злочину і інших речових доказів, необхідних для встановлення всіх обставин розслідуваної події і доведення винності підозрюваного. Техніко-криміналістичні засоби дозволяють більш повно, чим протокол фіксувати обстановку, у якому проводиться слідча дія. Слідчий при складанні протоколу огляді місця події, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання, обшуку, і ін. не завжди може звернути увагу на окремі обставини, що спочатку здаються малозначними, але надалі, будучи зафіксовані на фото відео засоби, можуть виявитися істотними при аналізі події злочину.

Багато техніко-криміналістичних засобів досить позитивно позначаються на підвищенні продуктивності праці слідчих. Застосування фото, звуко- і відеозапису, прискорюють фіксацію обстановки, у якій проводиться слідча дія, пошукова техніка скорочує час відшукування речових доказів, спеціальні лінійки полегшують складання планів і схем місця події.

Велике значення техніко-криміналістичних засобів для одержання пошукової інформації. З їхнім використанням безпосередньо на місці події проводиться попереднє дослідження слідів рук, знарядь злочину.

Зрозуміло, сказане дає лише деякі уявлення про значення техніко-криміналістичних засобів. Більш повно розкрити це питання в даній роботі не можливо, оскільки довелося би розглядати все різноманіття цих засобів. Крім того, потрібно не лише мати техніко-

криміналістичні засоби але й вміти її використовувати так би мовити “на всю потужність”. Так, деякий час у правоохоронній діяльності значна кількість комп’ютерів використовувалась лише як друкарські машинки. Виникає питання: “Навіщо було тоді закуповувати таку дорогу техніку, якщо ми не отримали від неї належної віддачі?”

Таким чином, потрібно говорити не лише про засоби, але й про методи.

Зазначимо, що найчастіше техніко-криміналістичні засоби і методи у боротьбі зі злочинністю доводиться використовувати працівникам експертних підрозділів. Це пояснюється і профілем їхньої діяльності, і тим, що вони мають відповідні знання та володіють навиками роботи з технічними засобами.

Виходячи з вище сказаного можна зробити висновок про важливість і доцільність даного дослідження. Його своєчасність і актуальність.

Мета роботи: розробити теоретичні засади і сформулювати рекомендації, які дозволять підвищити ефективність техніко-криміналістичне забезпечення слідчих дій при розкритті та розслідуванні злочинів, вивчення засобів та методів дослідження речових доказів, їх систематизація та відображення новітніх розробок у даній галузі. Це обумовило необхідність вирішення а процесі дослідження таких завдань:

1. Вивчення стану теоретичної і методичної розробки даної проблеми, зокрема, питань, що стосуються поняття, правові, наукові, організаційні основи техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів.

2. Визначення місця і значення техніко-криміналістичних засобів.

3. Дослідження методологічних основ техніко - криміналістичного забезпечення слідчих дій при розкритті та розслідування злочинів, пов’язаних із застосуванням вогнепальної зброї.

4. Узагальнення і формулювання на цій базі рекомендацій щодо техніко-криміналістичного забезпечення Міністерства внутрішніх справ.

Методологічною основою даного дослідження є діалектична теорія пізнання процесів взаємодії об’єктів і закономірностей їхнього відображення в оточуючому середовищі та методи юридичних наук, зокрема, кримінального процесу, криміналістики, судової медицини, тощо, а також узагальнення експертної і слідчої практики.

Під час підготовки даної роботи були застосовані порівняльно-правовий, формально-логічний, системно-структурний і статистичні методи дослідження.

Правовою основою даного дослідження є: Конституція України, Закони України та відомчі акти, які регулюють техніко-криміналістичне забезпечення слідчих дій. В процесі дослідження вивчався досвід експертної роботи в зарубіжних країнах (Австрії, Бельгії, Великобританії, Канаді, Росії, США, Франції, Чехії, Чилі, Швеції та ін.).

Теоретичною основою даного дослідження є монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових праць.

Науковою новизною даного дослідження є те, в роботі розглянуті особливості техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій, а також перспективи впровадження комп’ютерної технології та використання нових засобів виявлення, вилучення та фіксації речових доказів.

Результати роботи можуть бути використані:

- в практичній діяльності – для оптимізації оперативно-розшукової, експертної і слідчої діяльності по розкриттю та розслідуванню злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї;

- в навчальному процесі і науково-дослідницькій діяльності – для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників з курсу “Криміналістика” у навчальних закладах МЮ, СБУ, МВС України;

- в законотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства України.

Ця праця призначена для студентів, аспірантів і викладачів юридичних вищих навчальних закладів, наукових працівників, співробітників експертних, слідчих, оперативно-розшукових і судових органів, а також може бути використана спеціалістами-криміналістами, експертами-криміналістами та спеціалістами силових структур та спецслужб в їх практичній діяльності.

На думку Скороченко П.Т., Белкіна Р.С., Корухова Ю.Г., Россінської Е.Р, перспективи техніко – криміналістичного забезпечення необхідно розглядати у трьох напрямках, а саме: перспективи впровадження нових комп’ютерних засобів, більш досконалих засобів фіксації та перспективи розширення арсеналу техніко-криміналістичних засобів [12, с. 170].

Розглядаючи перспективи впровадження техніко-криміналістичних засобів у розслідування, можна з впевненістю прогнозувати, що вони, насамперед, будуть зв’язані з впровадженням комп’ютерної техніки. Що стосується віднесення ЕОМ до криміналістичних засобів, то при цьому необхідно розглядати комп’ютерну техніку не в

широкому розумінні, як технічний засіб який має багатофункціональне призначення, а в вузькому, тобто як технічний засіб, що пристосований для виконання криміналістичних задач за допомогою спеціально розробленого для цих цілей програмного забезпечення. Наприклад установка „Рикошет”, що має лазерний сканер для сканування поверхні кулі чи гільзи, ПК зі стандартним програмним забезпеченням (ОС Windows) на базі якого працює спеціальне програмне забезпечення за допомогою якого проводиться експертне дослідження.

Серед напрямків, по яких будуть впроваджуватися комп'ютери в процес розслідування злочинів можна виділити наступні:

- автоматизація методик розслідування окремих видів злочинів та експертних досліджень;

- організація автоматизованого обміну інформацією;
- ведення автоматизованих інформаційних систем для розслідування;
- створення автоматизованих робочих місць [12, с. 171].

На даний час вже розроблені й успішно апробовані методики розслідування окремих видів злочинів та експертних досліджень.

Серйозна робота проводиться по впровадженню обчислювальної техніки в діяльність експертно-криміналістичних підрозділів. Вже зараз автоматизовані системи активно використовуються при складанні суб'єктивних портретів, дактилоскопічних дослідженнях, дослідженні зброї, трасологічних експертиз і в ряді інших дослідженнях [7, с. 8].

Перспективні розробки нових програм:

- автоматизоване місце експерта (АРМ-ЕК) - багатофункціональний програмний комплекс, що дозволяє вирішувати задачі аналізу й обробки зображень різних криміналістичних об'єктів;

- автоматизована програма для складання суб'єктивних портретів і збереження бази даних розшукуваних осіб, що дозволяє здійснювати пошук інформації з повного або часткового набору ознак;

- інформаційна система по вогнепальній зброї,
- автоматизований реєстраційний журнал введення об'єктів у кулегильзотеку і запитів до неї;

- методика визначення сорту папера по її фізико-хімічному складу;
- автоматизована система, що дозволяє порівнювати фотозображення з метою їхньої ідентифікації;

- автоматизований атлас спектрів отрутих і сильнодіючих речовин і деякі інші [8, с. 12].

Перспективна розробка програми огляду місця події при розслідуванні різних видів злочинів, в тому числі із застосуванням вогнепальної зброї. Огляд місця події де дається перелік слідів і інших об'єктів, що підлягають відшукуванню на місці події, називаються ознаки інсценування, даються рекомендації з виявлення, огляді, фіксації і вилученні зброї, слідів її застосування, слідів рук, взуття, приводиться зразок протоколу огляду місця події, опис вилучених об'єктів і пропонується заповнити електронний протокол.

Перспективні нові засоби виявлення слідів. Відділ дактилоскопічної експертизи та обліків ДНДЕКЦ випустила інформаційні листи, що до виявлення слідів рук за допомогою кристалвіолету, парами чотириокису рутенію, дисульфиду молібдену та двоокису титану, розчином нінгідрину в петролейному ефірі. Дуже добрі результати виявлення на металевих поверхнях показав метод виявлення парами чотириокису рутенію (в інформаційному листі проілюстровані зображення ви явлення слідів пальців рук на гільзі і металевих поверхнях).

Що до перспектив розширення арсеналу техніко-криміналістичних засобів, то на сьогоднішній день розроблено прилади які існують в одиничних екземплярах чи малих партіях, але через обмежене фінансування правоохоронних органів процес їх серійного виготовлення не налагоджені [12, с. 188].

Можна прогнозувати, що з покращенням фінансового положення будуть впроваджені в практику сканер безфарбного дактилоскопіювання, для зняття характеристик слідів на пулях і гільзах, для виготовлення ілюстрацій до висновків експертів, лазерний детектор для виявлення слідів рук, прилад „Кайма” – для пошуку сховищ, „Кедр” - для диференційованого пошуку кольорових та чорних металів, портативні ультрафіолетові випромінювачі, „Контраст” – для дослідження маркувальних позначень, портативна рентгенівська установка „Гортензія.”

Отже, з вищесказаного можна **зробити висновок**, що на сьогоднішній день існує багато перспективних напрямків впровадження нових комп'ютерних засобів, більш досконалих засобів фіксації та перспективи розширення арсеналу техніко-криміналістичних засобів, але через обмежене фінансове забезпечення правоохоронних органів процес впровадження в практику нових технічних засобів проходить дуже повільно.

Ознайомлення з експертною, слідчою та судовою практикою правоохоронних органів показало, що в багатьох випадках успіх розкриття злочинів залежить від техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій. На наш погляд техніко-криміналістичне забезпечення, являє собою систему правових, наукових, організаційних заходів для розробки, впровадження і практичного використання техніко-криміналістичних засобів і наукових методів з метою успішного розкриття, розслідування злочинів.

Техніко-криміналістичне забезпечення містить в собі правове, наукове і організаційне забезпечення. Всі ці елементи тісно пов'язані між собою і завданням правоохоронних органів є постійна робота по їх удосконаленню. Однак на практиці і в криміналістичній науці дана проблема не достатньо вирішена, існує багато протиріч і неточностей, що потребує подальших наукових досліджень і практичних апробацій.

Література:

1. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: Учебник для вузов / Под ред. Р.С.Белкина. – М.: "НОРМА", 1999. – 990 с.;
2. Арсеньев В.Д. Специальные знания и научно-технические средства в уголовном процессе // Криминалистические и процессуальные проблемы расследования. – Барнаул, 1983. – 94 с.;
3. Белкин Р.С. Криминалистика. Краткая энциклопедия. – М., 1993. – 180 с.;
4. Белкин Р.С. Криминалистика: Учебный словарь-справочник. - М.: «Юрист», 1999. - 268 с.;
5. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Сулява О.Ф. Балістика: криміналістичне вогнестрільне зброєзнавство: Підручник для вузів. – Київ: «BeeZone», 2003. – 384 с.;
6. Бирюков В.В. Цифровая фотография: перспективы использования в криминалистике. – Луганск: «РИО ЛИВД», 2000. – 138 с.;
7. Бірюков В.В. Використання комп'ютерних технологій для фіксації криміналістично значимої інформації у процесі розслідування: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. – К., 2001. – 20 с.;
8. Ієрусалимов І.О. Інформаційне забезпечення використання науково-технічних досягнень у розслідуванні злочинів: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – К., 1998. – 19 с.;
9. Локар Э. Руководство по криминалистике. – М., 1971. – 642 с.;
10. Біленчук П.Д., Гель А.П., Салтевський М.В. – Вінниця, 2000. – 208 с.;
11. Перебитюк М.В. Пошукові науково-технічні засоби та їх застосування в розслідуванні злочинів: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – К., 1995. – 22 с.;
12. Скороченко П.Т. Криминалистика. Техніко – криминалистическое обеспечения расследования преступлений.- М.: «Былина», 1999.-272 с.